

روضه وحید آفاق

گذری در تاریخ و هنر بقعه شیخ صفی الدین اردبیلی

حسن یوسفی

ملکه گلشنانی زاده اصل

سرشناسه: یوسفی، حسن، ۱۳۴۹

روضة وحید آفاق (گذری در تاریخ و هنر بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی)

/ حسن، یوسفی، ملکه، گلمنانی زاده اصل، اردبیل: یاوریان، ۱۳۹۰.

مشخصات نشر: اردبیل: یاوریان، ۱۳۹۰..

مشخصات ظاهری: ۳۸۱ ص. مصور، نقشه، جدول، نمونه، نمودار.

شابک: ۹-۳۸-۵۷۶۲-۶۰۰-۹۷-۶۰۰ بهتا: ۷۰۰۰۰ ریال

یادداشت: فیبا

H.Yousefi.

یادداشت: به انگلیسی:

M.Golmoghani zاده-asl

Rudhe Vahid Afaq(Shaikh Safi al- din Shrine Ardabilis
in through of history and art)

موضوع: هنر اسلامی - اردبیل - مجموعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی

موضوع: هنر ایرانی

شناسه افزوده: گلمنانی زاده اصل، ملکه

رده بندی کنگره: ۸ ک ۱۴ الف / ۱۳۴۷ k

رده بندی دیویی: ۷۴۵/۴۰۹۹۵۵۳۱۲

شماره کتابخانه ملی:

انتشارات یاوریان

روضة وحید آفاق (گذری در تاریخ و هنر بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی)

: حسن یوسفی / ملکه گلمنانی زاده اصل

: مؤسسه فرهنگی انتشاراتی یاوریان

: منصور

: صغری گلمنانی زاده اصل

: بهنام محمدی

: عبدال. اروج زاده

: اول - بهار ۱۳۹۰

: وزیر

: ۲۰۰۰

: ۷۰۰۰۰ ریال

: ۹-۳۸-۵۷۶۲-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰

◀ نام کتاب

◀ تألیف

◀ ناشر

◀ چاپ و صحافی

◀ ویراستار

◀ طراح جلد

◀ حروف چینی

◀ نوبت چاپ

◀ قطع

◀ تیراژ

◀ بهار

◀ شابک

تمام حقوق قانونی: مادی و معنوی اثر برای نویسندگان کتاب روضه وحید آفاق محفوظ است. نقل مطالب با ذکر ماخذ بلامانع است.

مرکز پخش شماره ۱: (یاوریان) اردبیل، خیابان امام خمینی، جنب بانک رفاه مرکزی ۲۲۵۱۴۲۴ - ۲۲۳۹۲۱۹ - ۴۵۱.

www.Yavarian-pub.com

مرکز پخش شماره ۲: (نقش آور) تهران، خ ۱۲ فروردین، پانین تراز روانمهر، کوچه بهشت آیین، پلاک ۸ تلفن ۶۶۹۵۰۸۷۱

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار سخن	۱۱

بخش یک

شیخ صفی‌الدین ابوالفتح اسحق اردبیلی کیست؟

زندگینامه وحید آفاق	۲۱
امرار معاش و نامداری شیخ صفی‌الدین اردبیلی در یک نگاه	۲۵
حالات شیخ قبل از رحلت به عالم ملکوت	۲۸
وصیت شیخ صفی‌الدین اردبیلی	۲۸
طریقت عرفانی شیخ صفی‌الدین اردبیلی	۲۹
نسب نامه صفویان	۳۷

بخش دو

روضة وحید آفاق در گذر تاریخ و هنر

تزئینات معماری مجموعه مذهبی شیخ صفی‌الدین اردبیلی

۴۱	روضة وحید آفاق در گذرگاه تاریخ و هنر
۴۱	بنیاد خانقاه شیخ صفی‌الدین در اردبیل
۴۷	نقشه مجموعه مذهبی شیخ صفی‌الدین اردبیلی
۵۰	تزئینات معماری مجموعه مذهبی شیخ صفی‌الدین اردبیلی
۵۷	خوشنویسان اردبیلی و کتیبه نگاران مجموعه مذهبی شیخ صفی‌الدین ...
۶۳	تقسیم بندی کتیبه های مجموعه تاریخی و فرهنگی شیخ صفی‌الدین اردبیلی
۸۰	آرایه های غیرکتیبه ای؛ دیوارنگاره ها و تزئینات کاشیکاری و گچبری
۸۱	هنرمندان تزئینات غیرکتیبه ای
۸۴	مقبره شیخ صفی‌الدین اردبیلی معروف به گنبد الله‌الله
۸۷	کتیبه های جداره بیرونی مزار شیخ صفی‌الدین اردبیلی
۹۶	متن الواح قبله‌قابوسی و شاه‌نشین
۱۰۳	کتیبه های داخل مزار شیخ صفی‌الدین اردبیلی
۱۰۵	صندوق چوبی مقبره شیخ صفی‌الدین اردبیلی
۱۱۰	عمارت چینی‌خانه (خانقاه یا خلوت سرای عمومی شیخ صفی‌الدین اردبیلی)
۱۲۲	چینی‌آلات عمارت چینی‌خانه
۱۲۸	آرامگاه محیی‌الدین محمد معروف به جرمخانه
۱۳۵	سنگ مزارات و صندوق های چوبی آرامگاه محیی‌الدین محمد
۱۴۸	آرامگاه شاه اسماعیل اول معروف به حضرت خطایی
۱۵۱	صندوق چوبی مقبره شاه اسماعیل اول
۱۵۴	کتیبه‌های صندوق چوبی مقبره شاه اسماعیل
۱۵۸	تأثیر هنری آرامگاه شاه اسماعیل در معماری آرامگاه های هندوستان

- ۱۵۹ تالار دارالحفاظ معروف به قندیلخانه یا نمازخانه
- ۱۶۰ تزئینات و کتیبه‌های نمای تالار دارالحفاظ
- ۱۷۰ کتیبه‌های سردر تالار دارالحفاظ
- ۱۷۸ کتیبه‌های رواق تالار دارالحفاظ
- ۱۸۲ کتیبه‌های داخل تالار دارالحفاظ
- ۱۹۱ تاملی در ادبیات عرفانی نگاره‌های تالار دارالحفاظ
- ۱۹۸ ایوان شاه‌نشین (صفه دارالحفاظ)
- ۲۰۲ تالار دارالحديث (دارالسلام یا طاق متولی)
- ۲۰۶ جنت‌سرا معروف به مسجد و آرامگاه
- ۲۱۱ درگاه اصلی یا سردر عالی (دروازه یا عالی قاپو)
- ۲۱۴ سردر شاه عباسی (درگاه معلی)
- ۲۲۱ چله‌خانه‌های قدیم و جدید
- ۲۲۱ حیاط باغ شیخ یا حیاط بزرگ
- ۲۲۲ قبرستان مجموعه مذهبی شیخ صفی‌الدین اردبیلی معروف به شهیدگاه
- ۲۲۴ حیاط مقابر یا حیاط حرمخانه؛ سنگ مقبره مادر شاه اسماعیل یا مادر طهماسب؟
- ۲۳۱ نقش مهم حلیمه بیگم معروف به عالمشاه بیگم در جنبش صفوی
- ۲۳۲ تأملی درباره مذهب مادر شاه اسماعیل
- ۲۳۴ مضامین کتیبه‌ها و تزئینات سنگ مزارات محوطه مطهر قبرستان شهیدگاه
- ۲۳۹ فرش‌های تاریخی معروف اردبیل
- ۲۴۷ کتابخانه معروف مجموعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی

بخش سه

ضمائم: گاهنگاری بناها، آیات قرآن کریم، احادیث و ...

۲۵۵	گاهنگاری تحولات معماری بناهای مجموعه مذهبی شیخ صفی الدین اردبیلی
۲۵۷	جدول کتیبه ها
۲۵۷	کتیبه های قرآنی
۲۶۱	کتیبه های حدیثی
۲۶۳	گاهنگاری بناهای مجموعه شیخ صفی الدین اردبیلی
۲۶۴	اندازه صندوق مراقد و سنگ مزارات مجموعه مذهبی شیخ صفی الدین اردبیلی
۲۶۵-۲۷۸	کتابنامه

شیخ صفی‌الدین اردبیلی علیه الرحمه فرمودند: در نان دادن
میان دوست و دشمن و مومن و کافر فرق مگذارید، که خالص برای
خدا باشد.

ابن بزاز اردبیلی

پیش‌گفتار سخن الحمد لله علی کل حال ستایش مخصوص خداست

مجموعه مذهبی شیخ صفی‌الدین اردبیلی، سرسلسله‌ی صفویان، به عنوان دوازدهمین اثر
تاریخی-فرهنگی ایران است که با داشتن ارزش‌های زیاد فرهنگی و معماری در جلسه
روز شانزدهم مرداد ماه سال ۱۳۸۹ شمسی / هفتم آگوست ۲۰۱۰ میلادی، در شهر برازیلیا،
پایتخت برزیل، با شماره ۱۳۴۵ در فهرست آثار تاریخی فرهنگی جهانی قرار گرفت. این
مجموعه خانقاهی و آرامگاهی به عنوان دارالارشاد ایران، با احراز معیارهای متعارف
سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل، که اختصاراً یونسکو *Unesco* نامیده
می‌شود، به عنوان یکی از آثار مهم خلاق بشری، بخشی از حلقه‌ی هنر جهان اسلام،
مخصوصاً تشیع را تکمیل خواهد کرد.

با این توضیح کوتاه، هدف از تدوین کتاب حاضر؛ روضه وحید آفاق، در حقیقت گذری
بر تاریخ و هنر دارالارشاد اردبیل یعنی مجموعه خانقاهی و آرامگاهی شیخ صفی‌الدین
اردبیلی از زمان شکل‌گیری تا دوره شکوفایی و افول سلسله صفویه است. به عبارتی، در
این نوشتار مطالعه سیر تحول هنری بقعه اردبیل بررسی و فلسفه آرایه‌ها، ویژگی‌ها و
شیوه‌های آن‌ها برای پژوهشگران و علاقمندان بیان شده است. بنابراین خوانندگان علاوه
بر آشنایی علمی با مجموعه مذهبی شیخ صفی‌الدین اردبیلی، از معماری و فلسفه آرایه‌ها
اطلاعات مفیدی به دست خواهند آورد.

چنان چه می دانید دارالارشاد اردبیل مهم ترین مرکز مذهبی و عرفانی ایران در سده ی هشت هجری تا عصر قاجار بوده است. همان گونه که از منابع مکتوب و شواهد عینی باستانشناسی بر می آید، دارالارشاد اردبیل در دوره های مختلف تاریخی نقش بسیار مهم در تحولات اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی ایران داشته است. به عبارتی، شهر اردبیل در اوایل دوره اسلامی جایگاه مذهبی و سیاسی دوره ی قبل از اسلام خود را حفظ نموده، دارالاماره آذربایجان باقی ماند. هر چند بیشتر سکنه ی فعال شهر اردبیل ۱۲۲۲/۶۱۹ با ایلغار مغول به قتل رسیده یا تبعید شدند، ولی به زودی، با حیات نورانی شیخ صفی الدین اردبیلی (۷۳۵-۱۲۳۴/۶۵۰-۱۲۵۲) و نوادگان ایشان تا بنیاد دولت صفوی اردبیل به یکی از کانون های مهم مذهبی در میان کلان شهرهای ایران تبدیل گردید.

به بیان روشن تر، شهر اردبیل در سده هشت هجری با عنوان مذهبی دارالارشاد و دارالشرع، و از اواخر سده ی مورد نظر تا عصر قاجار با اشتها دارالامان در ردیف دو سه شهر پررونق زیارتی شیعیان اعتبار مذهبی و سیاسی والایی داشت. خیزش نهضت صفوی از این شهر و نقش موثر نوادگان شیخ صفی الدین اردبیلی در تاریخ نوین ایران سبب شد نام اردبیل در تاریخ ایران و نام مجموعه مذهبی شیخ صفی الدین اردبیلی در میان دیگر آثار تاریخی دوره اسلامی برجسته تر شود.

به طور کلی آن چه که در اشتها جهانی اردبیل و دارالارشاد آن نقش اول داشته، همانا خیزش سلسله ی مقتدر صفوی از اردبیل است. بنابراین نگاه کشورهای منطقه به ایران با عبارت صفویه بی ارتباط با اهمیت والای صفویان در ایجاد هویت ملی-ایرانی قابل تفسیر نیست.

اما آن چه در گذشته تاریخی شهر اردبیل مهم بوده و سبب تکریم و حرمت بیشتر حاکمان و وزیران آن ها به شهر اردبیل شده است، همانا انتساب شخصیت روحانی شیخ صفی الدین اردبیلی به شهر مقدس اردبیل و قرار داشتن مقبره پرفیض ایشان در این شهر بوده است. به گونه یی که همین موضوع، باعث شد نذورات و موقوفات زیادی به این مجموعه مذهبی سرازیر شود. اختصاص موقوفات فراوان به این مرکز خانقاهی، سبب

تقویت اقتصادی و مالی متولیان شد، به گونه‌ای که یکی از زمینه‌های مهم به قدرت رسیدن صفویان در اوایل قرن ده هجری وجود ثروت سرشار دارالارشاد اردبیل بوده است.

بعد از تشکیل دولت صفوی، شهریاران این سلسله ضمن احیاء و گسترش آرامگاه‌ها، علی‌الخصوص مجموعه‌های زیارتگاهی، به معماری تدفینی ایران کمک زیادی کردند. هرچند امامزاده محمد محروق (۱۰۴۱/۱۶۳۲) و قدمگاه نیشابور و آرامگاه خواجه ربیع در مشهد (۱۰۳۱/۱۶۲۲) و بقعه شیخ امین‌الدین جبرائیل (۱۰۲۱-۱۰۲۰/۱۶۱۲-۱۶۱۱)، پدر شیخ صفی‌الدین در کلخوران اردبیل جزو انواع کوچک‌تری از نمونه‌های قبلی عصر تیموری به شمار می‌روند ولی نشانگر تجدید حیات معماری مذهبی و هنرهای وابسته به معماری است.

مجموعه مذهبی شیخ صفی‌الدین اردبیلی؛ به عنوان مرکز خیزش مقتدرترین دولت فراگیر شیعی ایران از دو دوره درخشان تاریخی برخوردار بوده است؛ مرحله اول شکوفایی این مجموعه خانقاهی به حیات شیخ صفی‌الدین و نوادگان آن متعلق است. در این عصر، اردبیل به عنوان یکی از موثرترین مراکز مذهبی ایران مورد توجه سران حکومت ایلخانی قرار گرفته و از موقوفات زیادی برخوردار گردید. به گونه‌ای که این روند تا اواخر نیابت شیخ ابراهیم معروف به شیخ‌شاه (ف ۸۵۱/۱۴۴۷) ادامه یافت.

همزمان با حیات شیخ جنید (ف ۸۶۴/۱۴۵۹) تا به قدرت رسیدن شاه اسماعیل صفوی (۹۳۵-۸۹۲/۱۵۲۸-۱۴۸۶) اردبیل به عنوان یک شهر سیاسی، فعالیت دارالارشاد اردبیل به شدت تحت نظر حاکمان وقت قرار گرفت. به گونه‌ای که از حضور رهبران صفوی و تجمع مریدان خانقاه اردبیل ممانعت به عمل آمد. بنابراین تهدیدهای حکومت‌های وقت، موقتاً از توسعه پیش از حد خانقاه اردبیل و فعالیت‌های آن جلوگیری نمود.

با اعلام قیام مسلحانه شاه اسماعیل صفوی، دوره دوم شکوفایی دارالارشاد اردبیل شروع شده، تا عصر شاه عباس دوم (۱۰۷۸-۱۰۵۲/۱۶۶۷-۱۶۴۲) ادامه پیدا کرد. این دوره نسبتاً طولانی سرآغاز درخشش مجموعه آرامگاهی شیخ صفی‌الدین اردبیلی و عنایت

سخاوتمندانه ی شهریاران صفوی به گسترش و بازسازی مجموعه مذهبی اردبیل به شمار می‌رود.

به بیان روشن تر، با وجود آن که خاتقاه شیخ صفی‌الدین اردبیلی در زمان حیات ایشان و نوادگان آن از بخش های مختلف ابواب البر، مقبره، دارالحفاظ، کتابخانه، مسجد، مدرس، حرمخانه (سرای اهل بیت)، زاویه، دارالحديث، آب انبار (چشمه حوض کوثر)، شفاخانه، قبرستان بزرگ، ضیافتخانه، رختشویخانه، کاروان سرا و ... تشکیل می‌شده است، با عروج سیاسی سلسله صفوی در پهنه ایران، تاریخ درخشان مجموعه مذهبی شیخ صفی‌الدین اردبیلی رقم خورده و شهر اردبیل اهمیت ویژه ای یافت.

با روی کار آمدن صفویان، عنایات سخاوتمندانه شهریاران صفوی به اردبیل سبب توسعه ی شهر اردبیل و الحاقات جدید معماری به مجموعه آرامگاهی شیخ صفی‌الدین شد. به طوری که با تجدید بناهای فرسوده و تغییر کاربری برخی از بناهای مذهبی به کاربستی متناسب با مجموعه و توسعه شهری، تاریخ تحولات معماری مجموعه مذهبی اردبیل را وارد مرحله ی جدیدی از پیشرفت های خود نمود.

نگارندگان کتاب حاضر؛ روضه وحید آفاق سعی دارند در حد مقدور ابعاد مختلف هنر اسلامی-ایرانی مجموعه مذهبی مورد بحث را بررسی و یافته های فرهنگی حاصل از بررسی های بیش از یک دهه خود را به زبان نسبتاً ساده و بی پیرایه در اختیار همه علاقمندان قرار دهند. به سخن دیگر، با وجود آن که حرف های عمومی غیرعلمی زیادی درباره مجموعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی وجود دارد، به همان نسبت پژوهشگران و محققان نتوانسته اند اهمیت و جایگاه آن را در میان هنر اسلامی بیان و تعامل آن را با حوزه ی جغرافیایی جهان اسلام بنمایانند.

نگارندگان کتاب با تمرکز تحقیقات خود در تاریخ هنر و معماری شهر اردبیل توانسته اند بخشی از فریضه ی حرفه ای خود را برای شناخت علمی و معرفی فرهنگ دارالارشاد اردبیل ادا نمایند. بدین ترتیب در سال ۱۳۸۴ با تالیف کتاب *باستانشناسی و تاریخ هنر بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی* و در سال ۱۳۸۹ با تدوین کتاب *هنرهای شیعی در مجموعه*

تاریخی و فرهنگی شیخ صفی‌الدین اردبیلی موفق شده اند خلاء مطالعاتی تاریخ هنر و باستانشناسی مجموعه مذهبی مورد بحث را پر کنند و منابع قابل اعتماد و علمی را در اختیار پژوهندگان و علاقمندان هنرهای دوره اسلامی قرار دهند. به گونه‌ای که کتاب دوم نگارندگان با نگاه کاملاً نوین به تاریخ هنر اردبیل، در چهاردهمین دوره کتاب فصل ایران مفتخر به دریافت جایزه ویژه و لوح تقدیر گردید.

نایاب شدن کتاب باستانشناسی و تاریخ هنر بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی و پرداخت علمی به تمام آرایه‌های هنری و فلسفه تزئینات مجموعه مذهبی اردبیل در کتاب دوم؛ هنرهای شیعی در مجموعه تاریخی و فرهنگی شیخ صفی‌الدین اردبیلی، که دسترسی عده‌ای را به آن سخت نموده، و درخواست‌های مکرر خلاصه‌ی کتاب اخیر، و توجه به نهادینه کردن شناخت مخاطبان از تاریخ هنر شهر اردبیل به زبان نسبتاً ساده سبب شد که نگارندگان با احترام به آراء علاقمندان نسبت به تلفیق دو کتاب چاپ شده و تدوین کتاب حاضر در یک جلد اقدام نمایند. به عبارتی، کتاب پیش رو، در راستای درک عمیق فلسفه‌ی تزئینات و خط نگاره‌های مجموعه خانقاهی و آرامگاهی شیخ صفی‌الدین اردبیلی و مستندنگاری تاریخ تحول معماری این مجموعه مذهبی تدوین شده است. بنابراین اصل کتاب حاضر همانا کتاب پژوهشی هنرهای شیعی در مجموعه تاریخی و فرهنگی شیخ صفی‌الدین اردبیلی است که در صورت تمایل و استفاده از مباحث گسترده آن می‌توانید به اصل منبع مراجعه نمایید.

افزون بر موارد برشمرده شده‌ی بالا، هدف از تدوین اثر حاضر به زبان ساده، اثبات این حقیقت است که اردبیل، به عنوان نخستین مرکز شکل‌گیری قدرت سیاسی و بنیاد مکتب هنری صفویان در مطالعات هنری و باستانشناسی این دوره، از نظر بسیاری از علاقمندان و حتی پژوهشگران دور مانده است. هرچند مقالات پراکنده درباره معماری و باستانشناسی اثر از طرف محققان برجسته تا حدی بخشی از خلاء مطالعاتی مورد نظر را پر کرده است، ولی عدم توجه محققان به هنرهای اردبیل و عدم شناخت پژوهشگران خارجی از آموزه‌های

شیعه سبب شده که تحقیقات آن ها برای شناخت مجموعه مذهبی اردبیل نتواند خلاء مورد بحث را پر کند.

به بیان روشن تر، ضمن این که مجموعه ی تابناک شیخ صفی الدین اردبیلی به عنوان یک اثر شاخص جهانی، بیانگر نبوغ و خلاقیت هنرمندان و صنعتگران دوره اسلامی در آفرینش هنرهای تزئینی است، نماد ملی و هویتی تمام ایرانی ها محسوب می شود. البته فقدان یک منبع اساسی در زمینه تاریخ هنر آن سبب شده، جایگاه آن به طور شایسته برای علاقمندان فرهنگ اسلامی معرفی نشود. مخصوصاً این که بدانیم، مجموعه مذهبی شیخ صفی الدین اردبیلی در بازتابی هویت ایرانی و شکل گیری هنر رسمی شیعی از اعتبار ویژه برخوردار بوده و در نمایاندن خلاقیت و ابتکار هنرمندان و احیای هنرهای گوناگون شیعی و تداوم آن ها در دوره های بعد برجسته ترین شاخصه ی تمدنی عصر مورد نظر به شمار می رود.

شاید برشمردن بخشی از شاخصه های هنری مجموعه مذهبی شیخ صفی الدین اردبیلی بتواند به شناخت عمیق ما از آن کمک کند؛ به عبارتی، این مجموعه با داشتن آثار هنری برجسته ی ذیل، تنها بخشی از هنر والای اسلامی را به نمایش گذاشته است:

۱. بلندترین کتیبه حدیثی ایران منتخب از کلام گوهر بار حضرت علی (ع) بر دیواره ی مقبره شاه اسماعیل گجبری شده است.
۲. بزرگ ترین و نفیس ترین صندوق مقبره خاتم کاری و منبت کاری دوره اسلامی در روی مقبره ی شیخ صفی الدین اردبیلی قرار دارد.
۳. برجسته ترین نگاره های گیاهی به سبک کشته بری و لایه چینی ایران بر بدنه دیوارهای مجموعه جلوه گر است.
۴. ریزترین کتیبه دوره اسلامی ایران و شاید جهان اسلام در روی درب دارالحفاظ نقره کوب شده است.
۵. قدیمی ترین و بزرگ ترین نمذ تاریخی ایران در این مکان قرار دارد.
۶. بلندترین پارچه منقوش تاریخی ایران در بدنه داخلی گنبد شیخ صفی الدین خودنمایی می کند.

۷. بیش‌ترین و قدیمی‌ترین آثار نقره‌ای ایران در دره‌های زیبا و سنگین آن نصب شده‌است.

۸. این اثر به عنوان بزرگ‌ترین مجموعه‌ی خانقاهی ایران محسوب می‌شود.

۹. هنر مجموعه مذهبی شیخ صفی‌الدین اردبیلی آئینه تمام‌نمای ادبیات عرفانی است.

۱۰. در بردارنده‌ی تحول شیوه‌های معماری ایران است.

به هر حال، با وجود درخشندگی مراکز سیاسی صفویان، شهر اردبیل به عنوان خاستگاه و زادگاه این سلسله از جایگاه ویژه برخوردار است. اردبیل، چنان‌چه گذشت، به دلیل انتساب به صفویان، بیش از مشهد و قم اعتبار یافته و به تنها مکان مقدس ملی-مذهبی ایران تبدیل شد. این شهر حتی در سده‌های ده و یازده هجری/شانزده و هفده میلادی و زمانی که مقر سلطنت در تبریز، قزوین و اصفهان قرار داشت، یگانه پایتخت ملی-مذهبی پادشاهی ایران محسوب می‌شد و هنرهای برجسته این دیار در اصل بازتاب وحدت هنری و تفکر خاص صفوی را به نمایش گذاشت. شاید همین والایی هنر اردبیل بوده که سبب شد فردریش زاره معمار برجسته‌ی آلمانی نتوانسته مکتون قلبی خود را در خصوص درخشندگی هنر اردبیل پنهان کند. به طوری که این هنرشناس، مجموعه خانقاهی و آرامگاهی شیخ صفی‌الدین اردبیلی را برجسته‌ترین اثر دوره اسلامی نوشته‌است.

با توضیحی که بیان شد مباحث کتاب حاضر، از زمان تولد شیخ صفی‌الدین اردبیلی، وحید آفاق شروع شده و به شکل‌گیری بزرگ‌ترین مرکز خانقاهی و آموزشی ایران در اوایل سده‌ی هشت هجری در شهر اردبیل و زمان شکوفایی این مرکز آرامگاهی و افول اهمیت آن را در سه بخش عمده به شرح ذیل تشکیل می‌شود:

بخش یک: زندگینامه وحید آفاق؛ در این بخش شخصیت مذهبی شیخ صفی‌الدین اردبیلی و طریقت و حالات عرفانی او معرفی می‌شود.

بخش دو: روضه وحید آفاق در گذر تاریخ و هنر؛ در این بخش به طور کامل و خلاصه آثار تاریخی مجموعه مذهبی اردبیل بررسی و معرفی خواهد شد.

بخش سه: پیوست ها؛ گاهنگاری تک تک بناهای شیخ صفی الدین اردبیلی، جدول های گوناگون قرآنی و حدیثی و هنرمندان و

یادآور می شوند مطالب کتاب پیش رو؛ روضه وحید آفاق، چنان چه بیان شد، از کتاب هنرهای شیعی در مجموعه تاریخی و فرهنگی شیخ صفی الدین اردبیلی اقتباس شده که مطالب آن نیز پایه اطلاعات علمی تهیه پرونده ثبت جهانی مجموعه خانقاهی و آرامگاهی شیخ صفی الدین اردبیلی و سناریوی فیلم مستندی بود که صحت علمی آن توسط یونسکو به تایید رسید.

نگارندگان مفتخرند بدون هرگونه چشم داشت مادی، متن پوشه تایپ شده کتاب خود را برای تسریع و پیشبرد ثبت جهانی مجموعه مذهبی شیخ صفی الدین اردبیلی در اختیار این امر مهم قرار دادند تا سهم خود را در خدمت به فرهنگ این دیار و شادی هردوستان و بهره مندی همه ی مردم به انجام برسانند.

حسن یوسفی و ملکه گلمفانی زاده اصل

بهار ۱۳۹۰